



Universiteit
Leiden

The Netherlands

Naar een praktijk van evidence based strafrechtspleging. Een onderzoeksprogramma naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen

Nieuwbeerta, P.

Citation

Nieuwbeerta, P. (2012). *Naar een praktijk van evidence based strafrechtspleging. Een onderzoeksprogramma naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen*. Leiden: Universiteit Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20085>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20085>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Prof.dr. P. Nieuwbeerta

Naar een praktijk van *evidence based* strafrechtspleging.
Een onderzoeksprogramma naar de oplegging,
uitvoering en effecten van straffen.



Universiteit Leiden

Naar een praktijk van *evidence based* strafrechtspleging.
Een onderzoeksprogramma naar de oplegging,
uitvoering en effecten van straffen.

Oratie uitgesproken door

prof.dr. P. Nieuwbeerta

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de

Criminologie

aan de Universiteit Leiden

op 30 november 2012



Universiteit Leiden

INHOUDSOPGAVE

1. Kern
2. Inleiding
3. Aanleiding
4. Huidig onderzoek
5. Tekortkomingen huidig onderzoek
6. Onderzoeksprogramma
7. Onderzoeksprojecten
8. Dankwoord

Noten

Literatuur

Mijnheer de Rector Magnificus, beste familie, vrienden en collega's,

Vandaag wil ik het met u hebben over criminaliteit en straffen. Laat ik maar gelijk met de deur in huis vallen en beginnen met de kern van mijn betoog.¹

Kern

1. Criminaliteit is een groot maatschappelijk probleem - en straffen worden ingezet als een belangrijk middel om het plegen van criminaliteit te vergelden en/of te voorkomen. De aard, omvang en impact van straffen opgelegd en uitgevoerd in de strafrechtssystemen in Nederland en andere Europese landen is enorm.
2. In ons land, in Europa en in de rest van de wereld is veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de strafrechtspleging en in het bijzonder de oplegging, uitvoering en effecten van straffen.² Echter, de huidige wetenschappelijke kennis kent tekortkomingen en is gefragmenteerd, zowel in de theoretische inzichten als in de feitelijke empirische kennis.
3. Om de huidige beperkte en fragmentarische kennis op het terrein van strafrechtspleging te verbeteren zullen we hier in Leiden bij het Instituut Strafrecht en Criminologie een onderzoeksprogramma opzetten en uitvoeren naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Dit onderzoeksprogramma heeft als missie criminologisch en empirisch strafrechtelijk onderzoek te stimuleren en te integreren.

Hiermee is de kern van mijn boodschap verteld. In de rest van mijn betoog zal ik u proberen te overtuigen van het belang van het voorgenomen onderzoeksprogramma. Maar voor dat ik dat doe wil ik u van harte welkom heten bij dit openbare college.

Inleiding

Ik waardeer het zeer dat u allen de moeite heeft genomen om hier vandaag aanwezig te zijn. Dit openbare college spreek ik uit ter gelegenheid van de aanvaarding van mijn leerstoel Criminologie aan de Universiteit Leiden. Deze leerstoel is ondergebracht bij de Afdeling Criminologie van het Instituut Strafrecht en Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Sinds 2009 werk ik als hoogleraar aan deze mooie universiteit en ben ik afdelingsvoorzitter van de afdeling Criminologie.

Deze oratie lijkt op een gewoon openbaar college, maar verschilt op een belangrijk punt. Bij een gewoon college vertellen we studenten meestal wat we weten. Bij een oratie vertellen we over wat we nog niet weten, maar waarover we graag meer zouden weten. Naar mijn mening is het namelijk een goede traditie dat hoogleraren bij het aanvaarden van hun leerstoel uiteenzetten hoe hun onderzoeksprogramma voor de komende jaren er uit zal zien - en ik houd me graag aan deze traditie.

Vanmiddag wil ik plannen presenteren voor een onderzoeksprogramma naar de oplegging van straffen, de uitvoering van straffen en de effecten van straffen. Dit onderzoeksprogramma komt uiteraard niet uit de lucht vallen. Het bouwt voort op het onderzoeksprogramma dat ik gepresenteerd heb bij mijn eerdere oratie - vijf jaar geleden bij de aanvaarding van mijn bijzondere hoogleraarschap bij de afdeling Sociologie van de Universiteit Utrecht op het vakgebied van de 'maatschappelijke effecten van strafrechtelijke interventies'.³

Daarnaast bouwt het onderzoeksprogramma dat ik vandaag presenteer voort op een aantal onderzoekslijnen waar ik de afgelopen jaren aan gewerkt heb. Bij mijn onderzoekslijn naar de ontwikkeling van levenslopen en criminele carrières heb ik aandacht besteed aan effecten van straffen op levenslopen en criminele carrières.⁴ Bij mijn onderzoekslijn naar moord

en doodslag heb ik de straffoemeting en de consequenties ervan bij dodelijk geweld bestudeerd.⁵ Bij mijn onderzoekslijn naar de bedoelde en onbedoelde consequenties van detentie bestudeer ik de uitvoering en effecten van gevangenisstraf.⁶

Het onderzoeksprogramma bouwt verder voort op onderzoeksprojecten waar we bij de afdeling Criminologie in Leiden aan werken.⁷ Dit betreft diverse onderzoeksprojecten naar de determinanten van straffoemeting, de effecten van straffen op levenslopen en criminele carrières, en de bedoelde en onbedoelde consequenties van straffen. De komende jaren zullen we voortbouwen op deze projecten, maar de vraagstellingen verbreden en verdiepen, nieuwe onderzoeksprojecten starten en alle onderzoeksprojecten samenbrengen in een geïntegreerd onderzoeksprogramma.

6 Het voorgestelde onderzoeksprogramma zal een van de centrale lijnen vormen binnen het onderzoeksprogramma *Criminal Justice* van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Vanaf 2009 bestaat binnen de faculteit het onderzoeksprogramma *Criminal Justice: Legitimacy, Accountability, and Effectivity*. In dit onderzoeksprogramma staat de vraag centraal hoe nu en in de toekomst kan worden gewaarborgd dat wetgeving, preventie, opsporing, handhaving, berechting en sanctionering onderling congruent zijn.⁸

In brede zin is het voorgestelde onderzoeksprogramma ingebed binnen het strafrecht, de criminologie en de penologie. Het strafrecht houdt zich bezig met normatieve vragen als: welke gedragingen dienen strafbaar gesteld te worden, wat voor sancties zijn wenselijk en redelijk, en hoe kan de strafrechtspleging eerlijk verlopen.⁹ De criminologie houdt zich als wetenschap bezig met empirische hoofdvragen: waarom wordt bepaald gedrag als crimineel (en strafbaar) gedrag benoemd? waarom plegen mensen crimineel gedrag? En: hoe kan crimineel gedrag worden voorkomen dan wel bestraft?¹⁰ De penologie - als deelgebied van de criminologie - bestudeert de doelstellingen van straffen, de toepassing ervan

in de praktijk en de uitwerking ervan op de gestraften of op andere groepen zoals potentiële plegers van delicten.¹¹

Aanleiding

Waarom zouden we in de wetenschap eigenlijk aandacht besteden aan straffen voor criminaliteit?

Criminaliteit is een groot maatschappelijke probleem

Een eerste reden is omdat criminaliteit een groot maatschappelijk probleem is.¹² Jaarlijks rapporteren inwoners van Nederland dat zij slachtoffer zijn van ruim 5,7 miljoen delicten. Daarnaast rapporteren bedrijven in ons land dat zij 2,5 miljoen delicten ondervinden. Bij de politie worden jaarlijks ruim 1 miljoen delicten geregistreerd. Uit enquêtes blijkt dat inwoners van ons land zich ernstig zorgen maken over criminaliteit. Criminaliteit wordt door de politiek bestempeld als een van de voornaamste maatschappelijke problemen waaraan de overheid aandacht zou moeten besteden. Het is helder dat criminaliteit veel immateriële en materiële schade oplevert voor slachtoffers. Een recente schatting is dat de maatschappelijke schade door criminaliteit op jaarbasis bijna 17 miljard euro bedraagt.

Straffen is een belangrijk middel bij het criminaliteitsprobleem

Een tweede reden om aandacht te besteden aan criminaliteit en straffen is dat straffen door politici en beleidsmakers worden gezien als een belangrijke oplossing voor het criminaliteitsprobleem. Straffen worden gezien als een belangrijk middel om criminaliteit te vergelden en te voorkomen.¹³

Er worden dan ook veel straffen opgelegd in ons land. Jaarlijks worden strafzaken door het Openbaar Ministerie afgedaan door middel van ongeveer 40.000 transacties en 8.000 strafbeschikkingen. Bovendien legt de strafrechter in eerste aanleg bij ruim 100.000 strafzaken een onvoorwaardelijke straf op. Door de strafrechters worden jaarlijks ongeveer 34.000 geldboetes, 35.000 taakstraffen en 23.000 vrijheidstraffen opgelegd.

Er worden niet alleen veel straffen opgelegd, er wordt ook veel geld aan besteed. Een recente schatting is dat de Nederlandse overheid jaarlijks ruim 12,5 miljard euro uitgeeft aan veiligheidszorg.¹⁴ De uitgaven voor preventie en bestrafing van criminaliteit komen daarmee in ons land per jaar uit op 760 Euro per hoofd van de bevolking.¹⁵

Het opleggen en uitvoeren van straffen in ons land en in andere landen gebeurt met meerdere redenen.¹⁶ Een belangrijke reden is dat men vindt dat mensen die zich misdragen straf verdienen: *vergelding*. Een andere belangrijke reden is dat straffen worden gezien als middel om criminaliteit te verminderen: *preventie*. Het verminderen van criminaliteit wordt beoogd door *generale preventie en normbevestiging*. Dat wil zeggen dat gedacht wordt dat alle burgers - ook zij die (nog) geen delicten hebben gepleegd - terughoudender zullen zijn criminaliteit te plegen als ze weten dat bepaald gedrag als laakbaar wordt gezien en zij het risico lopen ervoor gestraft te worden. Daarnaast is ook *speciale preventie* een belangrijk doel: specifiek voor daders van criminaliteit wordt herhaald crimineel gedrag onmogelijk gemaakt door opsluiting en/of minder aantrekkelijk gemaakt door afschrikking of resocialisatie.

Problemen bij de oplegging, uitvoering en effecten van straffen
Een derde reden meer aandacht te besteden aan straffen zijn de problemen die zich voordoen in de strafrechtspraktijk. Er doen zich namelijk diverse problemen voor bij de oplegging en uitvoering van straffen - in Nederland, maar ook in andere Europese landen.

Deze problemen doen zich voor in meerdere fasen van de strafrechtspleging, ofwel bij de verschillende schakels van de strafrechtsketen waarin verschillende actoren optreden. Als we het verloop van een strafzaak van een persoon die door de politie en het OM als verdachte wordt aangemerkt bekijken, kunnen we in de strafrechtspleging - naast de opsporingsfase - de volgende drie fasen onderscheiden:

1. *De vervolging*. In deze eerste fase wordt bepaald op welke wijze de verdachte wordt vervolgd. Door een Officier van Justitie wordt besloten waarvoor iemand wordt vervolgd, of de zaak door het Openbaar Ministerie kan worden afgedaan of dat deze wordt voorgelegd aan een strafrechter en wat dan de strafeis is. In deze fase wordt - door een rechter-commissaris of raadkamer van de rechtbank - ook beslist over de vraag of een verdachte - in afwachting van een eventuele berechting - wel of niet in voorlopige hechtenis wordt vastgehouden.
2. *De strafoplegging*. In deze fase wordt door verschillende actoren, bijvoorbeeld officieren van justitie en rechters, besloten of iemand een straf krijgt opgelegd en wat voor straf wordt toegemeten. Bij de straftoemeting wordt bepaald wat voor soort straf wordt opgelegd en wat de strafmaat is - bijvoorbeeld hoe hoog de boete is of hoe lang de gevangenisstraf. Ook wordt bepaald of er nog aanvullende voorwaarden worden opgelegd.
3. *De uitvoering van de straf*. In deze fase wordt door meerdere actoren bepaald hoe de straf die is opgelegd wordt uitgevoerd. Formeel is het Openbaar Ministerie verantwoordelijk voor de uitvoering van straffen. In de praktijk worden de daadwerkelijke beslissingen over de uitvoering van een straf door diverse andere actoren genomen - zoals plaatsingsfunctionarissen van de Dienst Justitiële Inrichtingen en directeuren en medewerkers van Penitentiaire Inrichtingen. Dit betreft onder andere beslissingen over het gehanteerde regime in een Penitentiaire Inrichting. Wordt iemand opgesloten in een een- of tweepersoonscel? En: krijgt iemand de mogelijkheid om aan een programma met gedragsinterventies deel te nemen? Ook worden in deze fase beslissingen genomen over hoe een eventueel reclasseringstoezicht wordt uitgevoerd.

In eigenlijk elk van deze fasen van de strafrechtspleging doen zich in de praktijk problemen voor. Er zijn bij de vervolging bijvoorbeeld vragen over de invulling en uitvoering van

richtlijnen rond de strafeisen en de toepassing daarvan. Bij de strafoplegging zijn er aanwijzingen dat sommige groepen verdachten, bijvoorbeeld allochtonen, onevenredig zwaar gestraft worden. Bij de uitvoering van straffen zien we problemen met de programma integriteit: straffen worden in de praktijk regelmatig niet of anders uitgevoerd dan bedoeld en afgesproken.

Verder zien we het probleem dat de recidivecijfers van afgestraften hoog zijn en dat de gemiddelde leefomstandigheden van afgestraften te wensen overlaat.¹⁷ Dit zou kunnen wijzen op een gebrekkige effectiviteit van straffen. Deze gebrekkige effectiviteit van straffen is een extra probleem omdat de kosten van het opleggen en uitvoeren van straffen hoog zijn.

Problemen bij de afstemming van de fasen van de strafrechtspleging

Een probleem dat ik apart wil noemen is de soms haperende afstemming van de activiteiten en beslissingen in de verschillende fasen van de strafrechtspleging. De samenwerking tussen de verschillende ketenpartners kent vele uitdagingen. De afstemming van activiteiten tussen de politie, het OM, de rechtsprekende macht, het Centraal Justitieel Incasso Bureau, de Dienst Justitiële Inrichtingen en de verschillende reclasseringsorganisaties biedt op diverse fronten mogelijkheden tot verbetering.¹⁸ Er zijn vele projecten om de afstemming tussen ketenpartners te verbeteren en een geïntegreerde ketenaanpak te realiseren. De praktijk laat echter zien dat dit niet eenvoudig is. Een praktijkvoorbeeld is dat door strafrechters regelmatig dusdanig korte gevangenisstraffen worden opgelegd, dat door hen eveneens opgelegde gedragsinterventies in die korte detentieperiode feitelijk niet uitgevoerd kunnen worden. Ook voeren reclasseringsmedewerkers bijzondere voorwaarden vaak op dusdanig wijze uit, dat de strafdoelen zoals oorspronkelijke beoogd door de strafrechter niet gehaald worden.

Samenvattend: er zijn serieuze problemen wanneer we streven naar een rationele, effectieve en efficiënte aanpak van criminaliteit door middel van de strafrechtspleging. Deze problemen spelen in ons land, maar ook in alle andere landen in Europa en daarbuiten.

Onvoldoende wetenschappelijke kennis over straffen

Dit brengt ons bij een vijfde reden om in wetenschappelijk onderzoek meer aandacht te besteden aan criminaliteit en straffen. Aangezien criminaliteit zo'n groot maatschappelijk probleem is, straffen als belangrijke oplossing worden gezien, maar bij het opleggen en uitvoeren van straffen zich grote problemen voordoen, zou het wenselijk - en wellicht noodzakelijk zijn - dat er voldoende wetenschappelijke kennis over de strafrechtpleging beschikbaar is waar beleidsmakers en beleidsuitvoerders gebruik van kunnen maken. Idealiter zou er over de oplegging, uitvoering en effecten van straffen een zeer grote '*body of scientific knowledge*' aanwezig zijn, op basis waarvan rationeel, en effectief *evidence-based* beleid gevoerd kan worden.

De realiteit in de criminologie en strafrechtswetenschappen is echter dat een dergelijke '*body of knowledge*' op het terrein van strafrechtspleging maar ten dele aanwezig is. Aan de ene kant is er, zeker op diverse deelonderwerpen, veel en prachtig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de strafrechtspleging en is er de afgelopen decennia veel belangrijke kennis vergaard.

Aan de andere kant is de huidige beschikbare wetenschappelijke kennis nog zo onvoldragen en onvoldoende empirisch onderbouwd dat er nog een wereld te winnen valt. Ook is de bestaande kennis gefragmenteerd: het wetenschappelijke landschap bestaat uit eilandjes die zich bezighouden met hun eigen specialismen en vanuit hun eigen wetenschappelijke discipline. Verder zijn de toepassingsmogelijkheden van het wetenschappelijk onderzoek voor de beleidspraktijk vaak onbevredigend, en is mede daardoor de beleidspraktijk terughoudend de huidige wetenschappelijke inzichten te gebruiken.

Het is dus typisch een geval van ‘het glas is half vol, en het glas is half leeg’. Laat ik beginnen met het goede nieuws: het gevulde deel van het glas.

Huidig onderzoek

De afgelopen jaren is er veel wetenschappelijke kennis vergaard over de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Deze kennis is vergaard op afzonderlijke onderzoeksterreinen. Het gaat te ver om nu uitgebreid de “*state of the art*” en de recente vooruitgang op al deze afzonderlijke onderzoeksterreinen te schetsen. Ik zal wel kort een beeld geven van een vijftal onderzoeksterreinen die direct gelinkt zijn aan de afzonderlijke fasen van de strafrechtspieging. Hiermee wordt duidelijk dat er veel wetenschappelijk onderzoek op het terrein van criminaliteit en straffen wordt gedaan in Nederland, Europa en de rest van de wereld - en dat dit onderzoek goed, innovatief en bloeiend is.

Ontwikkelings- en Levensloop Criminologie

Een eerste zeer innovatief onderzoeksterrein is die naar de levenslopen en de ontwikkeling van crimineel gedrag. De centrale vraag is wat de effecten zijn van belangrijke ‘*life events*’ op de ontwikkeling van de levenslopen en criminele carrières van daders van criminaliteit. Een van de ‘*life events*’ waar speciale aandacht voor is, zijn straffen. Op dit onderzoeksterrein worden theorieën vanuit verschillende sociaalwetenschappelijke disciplines - zoals de sociologie, economie, criminologie en psychologie - als uitgangspunt genomen voor verklaringen van mogelijke effecten van straffen op het leven van veroordeelden en hun familieleden. Met het beschikbaar komen van steeds meer, grotere en langer lopende longitudinale panel studies zijn de afgelopen decennia de effecten van straffen steeds beter onderzocht. De onderzoeksresultaten laten helaas zien dat straffen vaak leidt tot actievere criminele carrières en tot slechtere huwelijks- en arbeidsloopbanen.¹⁹

Strafoplegging en straftoemetingsonderzoek

Een tweede onderzoeksterrein waarop de afgelopen jaren veel vooruitgang is geboekt, is die naar de besluitvorming door actoren bij de strafoplegging en straftoemeting.²⁰ Dit betreft beslissingen over het wel of niet opleggen van een straf, de keuze voor een bepaalde soort straf en besluiten over de strafmaat. Dit onderzoek richt zich op de vraag welke doelstellingen de actoren (meestal strafrechters) hebben, en wat de overwegingen en processen zijn waarmee deze actoren tot hun beslissingen komen. Om de besluitvormingsprocessen te verklaren worden veelal (rechts-)psychologische theorieën gebruikt. Het empirische onderzoek gebeurt in kwalitatieve studies waarbij gebruikt gemaakt wordt van vignetstudies, diepte interviews of observaties. Dit onderzoek laat zien dat rechters zich vaak niet bewust zijn van hun doelstellingen, daar onderling zeer in verschillen, problemen onderkennen bij het vertalen van strafdoelen in concrete straffen, en vrij ongestructureerd tot hun beslissingen komen.²¹ Het onderzoek wordt ook gedaan met behulp van grootschalige gegevensbestanden. Dergelijke studies laten zien dat de context van de beslissing van groot belang is. Ook laten ze zien dat bepaalde dadenkenmerken die wettelijk gezien de strafmaat niet zouden mogen beïnvloeden - zoals de herkomst van de verdachte - toch een rol spelen bij de beslissing van rechters om een bepaalde straf op te leggen.²²

Gevangenisonderzoek

Een derde terrein van onderzoek dat steeds meer opbloeit, richt zich op het verblijf in een gevangenis of Huis van Bewaring. De centrale vraag is wat de effecten van een verblijf in detentie zijn op het psychosociale welzijn van gedetineerden. Theoretisch staan hierbij vooral het importatie- en deprivatiemodel centraal. Het importatiemodel stelt dat een verblijf in de gevangenis geen effect heeft. Het idee van het deprivatiemodel is dat mensen van wie de autonomie wordt afgenomen en die minder goed of rechtvaardig bejegend worden zich minder gelukkig en gezond voelen, en zich

apathischer of juist agressiever opstellen. Het onderzoek wordt vooral gedaan via interviews met gedetineerden. De resultaten van het empirische onderzoek bevestigen het deprivatie model gedeeltelijk: zowel de kenmerken van detentie, als de kenmerken van personen hangen samen met hun welbevinden en gedrag tijdens detentie.²³

Onderzoek naar effectiviteit van strafrechtelijke interventies

Een vierde florissant onderzoeksterrein richt zich op de vraag in hoeverre straffen en gedragsinterventies bedoelde en/of onbedoelde gevolgen hebben. Na een lange periode van ‘*nothing works*’ hanteert dit onderzoeksterrein tegenwoordig vooral een ‘*what works?*’ benadering. Binnen dit onderzoeksterrein wordt gekeken naar de effectiviteit van verschillende strafrechtelijke gedragsinterventies (bijvoorbeeld cognitieve vaardigheidstrainingen, agressie regulatie trainingen, penitentiaire programma’s en reclasseringstoezicht). Theorieën vanuit verschillende sociaal- en gedragswetenschappelijke disciplines worden gebruikt om effecten van strafrechtelijke interventies op het leven van veroordeelden en hun familieleden te verklaren. Empirisch onderzoek naar de gevolgen van interventies vereist een ingewikkelde onderzoeksopzet met voor- en nametingen en controlegroepen. De beschikbare onderzoeksresultaten laten zien dat de effectiviteit van strafrechtelijke interventies afhangt van de context, de theoretische onderbouwing en de kwaliteit van de implementatie.²⁴

Afschrikkingsonderzoek

Een vijfde onderzoeksterrein richt zich op vragen naar de afschrikkende werking van straffen. Theoretisch maakt dit onderzoeksterrein vooral gebruik van economische theorieën als de afschrikkingstheorie of de rationele keuze theorie. De gedachte is dat als mensen de kosten van een ondergane straf hoog inschatten, zij in de toekomst afzien van crimineel gedrag omdat de baten van crimineel gedrag wellicht niet opwegen tegen de kosten van een straf. Er wordt bij dit soort onderzoek veel gebruik gemaakt van interviews met gestraften over de ondervonden strafzwaarte en van de inschatting dat zij na de

straf opnieuw crimineel gedrag zullen plegen. De resultaten laten zien dat de persoonlijke strafbeleving en recidive inschattingen maar zeer ten dele worden vertaald in feitelijke recidive patronen.²⁵

Duidelijk is dus dat de stand van zaken in het wetenschappelijk onderzoek naar straffen goed is te noemen. Op diverse specifieke onderzoeksterreinen is er theoretische en empirische kennis over de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Dat is dus duidelijk het volle gedeelte van het halfvolle glas.

Tekortkomingen huidig onderzoek

Ondanks dat op vele aparte deeltherreinen mooi onderzoek wordt gedaan naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen zijn er nog belangrijke tekortkomingen in onze kennis hierover. Dit komt omdat het wetenschappelijk onderzoek ook belangrijke beperkingen kent. Dat is dus het halflege deel van het eerder genoemde ‘half volle, half lege glas’.

Ik zal hieronder een aantal beperkingen bespreken. Daarbij maak ik onderscheid tussen tekortkomingen op de huidige specifieke onderzoeksterreinen, en tekortkomingen van het gehele onderzoeksveld op het terrein van oplegging, uitvoering en effecten van straffen

Tekortkomingen: huidige specifieke onderzoeksterreinen

Ik begin met tekortkomingen van de vijf hiervoor besproken specifieke onderzoeksterreinen.

Diverse soorten straffen worden te weinig bestudeerd

Allereerst worden in het huidige onderzoek lang niet alle strafmodaliteiten voldoende onderzocht. Over het algemeen betreffen de meest gestelde onderzoeksvragen: of en waarom rechters wel of niet gevangenisstraf opleggen, wat de duur ervan is en wat de gevolgen van detentie zijn. Onderzoeksvragen zouden zich echter ook moeten richten op allerlei andere straffen en maatregelen (zoals taakstraffen, voorwaardelijke straffen, en combinatiestraften).

Ook zou toekomstig onderzoek zich moeten richten op de vraag hoe de straffen zijn uitgevoerd. In wetenschappelijk onderzoek naar strafrechtspleging is over het algemeen te weinig oog voor details van straffen. De wijze van uitvoering van een straf is bijvoorbeeld mede bepalend voor de strafmaat. Een straf voor de ene persoon kan in abstracte straftoemetingstermen wel lijken op de straf voor een andere persoon, maar kan in de uitvoering zeer verschillen. Het maakt bij een gevangenisstraf bijvoorbeeld nogal uit in wat voor detentieregime iemand wordt geplaatst en hoe de bejegening door het personeel is.

Diverse actoren worden te weinig bestudeerd

Ten tweede krijgen sommige actoren in de strafrechtsketen veel minder aandacht in onderzoek dan ze zouden verdienen. Het meeste onderzoek gaat over de beslissingen van strafrechters. Andere actoren spelen echter ook een belangrijke rol in de strafrechtpleging. Zij nemen zeer belangrijke beslissingen. Zo zouden onderzoeken vaker betrekking moeten hebben op beslissingen die door diverse actoren genomen worden voor de einduitspraak, bijvoorbeeld beslissingen van rechter-commissarissen bij het opleggen, verlengen of schorsen van voorlopige hechtenis en de strafeisen van officieren van justitie.

Onderzoeksvragen zouden ook vaker betrekking moeten hebben op beslissingen die door diverse actoren worden genomen na de einduitspraak, dus over de uitvoering van de straf. Er worden bijvoorbeeld door selectiefunctionarissen van DJI, en medewerkers van reclasseringsorganisaties vele belangrijke beslissingen genomen over in welke penitentiaire inrichting, op wat voor afdeling en in wat voor cel de veroordeelden worden opgesloten. Bovendien worden er beslissingen genomen over welke interventies en behandelprogramma's worden aangeboden en via welk traject de Voorwaardelijke Invrijheidstelling wordt ingezet. Bij het nemen van al deze beslissingen hebben de vele uitvoerders van straffen veel autonomie en discretionaire bevoegdheden. De beslissingen van deze actoren kunnen dan ook - zoals eerder

besproken - leiden tot forse verschillen in de daadwerkelijke uitvoering en de ervaren zwaarte van de straffen - en verdienen aandacht in onderzoek.

Te weinig internationaal en landenvergelijkend onderzoek

Een derde tekortkoming in het onderzoek naar straffen is dat het overgrote deel van het onderzoek wordt gedaan in de Verenigde Staten. Het strafrecht en de rechtspraak in de VS zijn echter dusdanig verschillend van de Europese situatie - bijvoorbeeld door het Amerikaanse systeem van *plea bargaining* en geprivatiseerde gevangenschappen - dat apart Nederlands en Europees onderzoek van belang is.

Daarnaast wordt er vrijwel geen landenvergelijkend onderzoek gedaan op de verschillende onderzoeksterreinen naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Dat is een gemiste kans. Allereerst zou in landenvergelijkende studies onderzocht kunnen worden in hoeverre onderzoeksresultaten in Nederland ook gevonden worden in andere landen. Bovendien zou landenvergelijkend onderzoek de mogelijkheid bieden te bestuderen in hoeverre verschillen in strafrechtelijke systemen van landen leiden tot andere beslissingen en uitkomsten rond straftoemeting en strafuitvoering.

Te weinig methodologisch adequaat onderzoek

Een vierde tekortkoming bij onderzoek naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen betreft de wijze waarop het onderzoek gebeurt. De gebruikte onderzoeksmethoden zijn vaak niet adequaat - laat staan optimaal - om betrouwbare antwoorden op onderzoeksvragen te verkrijgen. Veel onderzoek is matig uitgevoerd, en gebruikt niet de benodigde onderzoeksgegevens en methoden.

Om te beginnen is er vooruitgang te boeken door vaker en beter gebruik te maken van de ruim beschikbare registratie data. Op dit moment zijn gedegen analyses van de doorloop op individueel niveau door het strafproces in Nederland en Europa zeer schaars.

Verder ontbreken grootschalige onderzoeken waarbij gegevens worden verzameld door middel van gedegen interviews met verdachten, officieren van justitie, rechters, penitentiair inrichtingswerkers, en reclasseringswerkers - eventueel aangevuld met analyse van straf-, reclasserings- en penitentiaire dossiers.

Daarnaast is een belangrijke tekortkoming bij onderzoek naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen dat er nauwelijks gebruik gemaakt wordt van gerandomiseerde experimenten, of van studies met quasi-experimentele designs. Hierdoor is vaak niet duidelijk of verschillen in uitkomsten tussen personen die een bepaalde straf gekregen hebben en personen die geen of een andere straf gekregen hebben, veroorzaakt worden door het verschil in straf of door allerlei selectie mechanismen. Goed inzicht in de daadwerkelijke effectiviteit van straffen is hierdoor tot op heden gering.

Samenvattend kan dus worden vastgesteld dat - ondanks dat de stand van zaken op de specifieke onderzoeksterreinen zeer te prijzen valt - er nog ruimte is voor vooruitgang.

Tekortkomingen: gehele onderzoeksveld

De grootste ruimte voor vooruitgang bij onderzoek naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen kan - mijns inziens - gevonden worden in de integratie van de huidige inspanningen.

Onderzoek is te specialistisch en gefragmenteerd

Ironisch genoeg kent het wetenschappelijk onderzoek naar de strafrechtspleging eenzelfde probleem als de praktijk van de strafrechtspleging: er is te weinig aandacht voor de samenhang en doorloop door de strafrechtsketen. Het huidige onderzoek is gespecialiseerd en elk specifiek onderzoeksterrein richt zich op een enkele afzonderlijke schakel in de strafrechtsketen. Het straftoemingsonderzoek richt zich bijvoorbeeld alleen op de oplegging van straffen door de rechter, het

gevangenisonderzoek op de uitvoering, en onderzoek naar effectiviteit van strafrechtelijke interventies vooral op de effecten van straffen.

Het verdient aanbeveling om ook in onderzoek een ketenaanpak na te streven. Meerdere of zelfs alle stappen in de strafrechtsketen van vervolging, straftoemeting en strafuitvoering zouden in samenhang bekeken moeten worden. Alle keuzes bij eerdere schakels beïnvloeden namelijk de later in het proces te nemen beslissingen en de gevolgen daarvan. Bij het onderzoeken van de determinanten van de rechterlijke beslissing zou bijvoorbeeld veel nadrukkelijker de invloed van eerdere beslissingen in de strafrechtsketen betrokken moeten worden. Eerdere beslissingen van rechters-commissarissen over het opleggen, verlengen of schorsen van de voorlopige hechtenis, de eerdere beslissingen van officieren van justitie bij de dossiervorming en de strafeis, en eerdere beslissingen van de reclasseringsmedewerker bij het opstellen van het risicoprofiel, beïnvloeden waarschijnlijk de uiteindelijke beslissing over het opleggen en toemeten van straf door de rechter.

Onvoldoende integratie van inzichten van verschillende wetenschappelijke disciplines

Een tweede probleem dat geldt voor het totale onderzoeksveld naar oplegging, uitvoering en effecten van straffen, is dat het onderzoek op de verschillende deelreinen wordt uitgevoerd vanuit afzonderlijke en hele verschillende wetenschappelijke disciplines. Het onderzoek naar levenslopen en criminele carrières wordt bijvoorbeeld gedomineerd door sociologen, het onderzoek naar beslissingen wordt vooral uitgevoerd door rechtspsychologen, en het afschrikkingsonderzoek vooral door rechtseconomen. Elk afzonderlijk onderzoeksterrein hanteert de theorieën vanuit de eigen wetenschappelijke disciplines. Door de fragmentatie van het veld wordt de theoretische kennis nauwelijks geïntegreerd. Dit is iets wat uiteraard wel zou moeten gebeuren - en ook eenvoudig is te bewerkstelligen.

Tekortkomingen: bescheiden relatie wetenschap en beleidspraktijk

Behalve door onderzoek dat de hele strafrechtsketen bestrijkt en door integratie van inzichten vanuit diverse wetenschappelijke disciplines, is er ook nog een derde mogelijkheid voor vooruitgang bij onderzoek naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. De afstemming tussen de wetenschap en de beleidspraktijk is bescheiden te noemen. De toepassingsmogelijkheden van vele wetenschappelijke studies zijn voor de beleidspraktijk namelijk dikwijls onbevredigend. Onderzoek naar straffen is regelmatig alleen interessant voor andere onderzoekers, en niet voor de samenleving en de praktijk van de strafrechtspleging.

Als wetenschappers zouden we onze onderzoeksvragen vaak beter kunnen afstemmen op de wensen vanuit de strafrechtspraktijk. Een manier om dat te doen is om mensen in de praktijk meer te betrekken bij het ontwerpen en doen van wetenschappelijke onderzoek. Ook zouden onderzoekers hun onderzoeksresultaten beter beschikbaar kunnen maken voor de beleids- en strafrechtspraktijk. Dit kan onder andere door resultaten van afzonderlijke onderzoeken te presenteren in vaktijdschriften. Verder zouden wetenschappers op diverse onderwerpen de bestaande literatuur kunnen ‘reviewen’, die kennis integreren en ‘state of the art’ artikelen publiceren voor een breed publiek. Kortom: de wetenschap zou ook op het terrein van oplegging, uitvoering en effecten van straffen haar publieke taak beter kunnen vervullen.

Conclusie

Samenvattend kan worden gezegd dat de huidige wetenschappelijke kennis over de oplegging, uitvoering en effecten van straffen nog vele lacunes kent. Hierdoor bevinden strafrechters en anderen actoren in de strafrechtspleging zich op dit moment in de onfortuinlijke positie van een dokter die, geconfronteerd met een wachtkamer vol patiënten, eigenlijk niet weet hoe hij ze moet helpen, geen idee heeft op welke

gronden hij moet besluiten om welk medicijn te geven, en in zijn medicijnkast alleen middelen heeft waarvan hij de precieze werking niet kent.

Dit is een situatie die in een medische context - waar *evidence based policies* al veel prominenter zijn - waarschijnlijk niet snel getolereerd zou worden. Het zou onbestaanbaar zijn dat dokters medicijnen en behandelwijzen voorschrijven terwijl ze niet weten waarom ze het doen, en dat van de medicijnen en behandelwijzen niet adequaat is aangetoond dat ze werken. Als we de parallel doortrekken, zouden medici op basis van de huidige kennis straffen waarschijnlijk scharen onder de alternatieve geneeswijzen of zelfs kwakzalverij. We zijn duidelijk nog ver af van een *evidence based* strafrechtspleging.

Het is daarom van groot belang de bestaande lacunes in de wetenschappelijke kennis over de relatie tussen criminaliteit en straffen op te vullen. Hiervoor is het nodig om te komen tot een geïntegreerd wetenschappelijk onderzoeksprogramma naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen.

13

Onderzoeksprogramma

Om de huidige beperkte en fragmentarische kennis op het terrein van strafrechtspleging in de wetenschap te verbeteren wil ik me graag de komende jaren inzetten bij het Instituut Strafrecht en Criminologie hier in Leiden voor het opzetten en uitvoeren van een onderzoeksprogramma naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Dit onderzoeksprogramma zal als missie hebben criminologisch en empirisch strafrechtelijk onderzoek te stimuleren en te integreren.

Het door mij beoogde onderzoeksprogramma zal aandacht besteden aan de volgende algemene beschrijvende, verklarende en toepassingsgerichte onderzoeksvragen:

1. Welke factoren spelen een rol als straffen worden opgelegd, en waarom?
2. Hoe worden straffen uitgevoerd, en waarom?
3. Wat zijn de effecten van straffen, en waarom?

4. Welke aanbevelingen voor verbetering van de praktijk van de strafrechtspleging kunnen worden gedaan?²⁶

Aandachtspunten bij het onderzoeksprogramma zullen zijn dat onderzoek naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen zich richt op:

- A. Alle mogelijke strafuitkomsten;
- B. Alle betrokken actoren;
- C. Internationaal - en zeker Europees - vergelijkend empirisch onderzoek;
- D. Innovatie van onderzoeksmethoden en strategieën;
- E. De onderlinge afhankelijkheid van de beslissingen in de strafrechtsketen;
- F. Multidisciplinaire theorievorming en
- G. Samenspraak tussen de wetenschap en de beleidspraktijk.

14

In dit onderzoeksprogramma zullen we samenwerken met onderzoekers vanuit uiteenlopende specialisaties en wetenschappelijke disciplines. Strafrechtsgeleerden en criminologen, evenals onderzoekers van andere sociale wetenschappen zullen erbij worden betrokken. Nadrukkelijk zullen we ook samenwerken met onderzoekers op dit terrein werkzaam aan andere universiteiten, en in andere landen. Bovendien zullen we medewerkers en organisaties vanuit het justitiële beleidsveld bij het onderzoeksprogramma betrekken om de aansluiting van het onderzoeksprogramma met de beleidspraktijk te garanderen.

Onderzoeksprojecten

Het hierboven beschreven onderzoeksprogramma is uiteraard nog breed en abstract. Om u een concreter beeld te geven, zal ik u tenslotte vijf specifieke plannen voor onderzoeksprojecten presenteren. In deze projecten zullen alle hoofdvragen van het voorgestelde onderzoeksprogramma aan bod komen. Ook zult u de besproken aandachtspunten van het geformuleerde onderzoeksprogramma herkennen. Waar mogelijk zullen we de projecten in meerdere Europese landen uitvoeren, zodat internationale vergelijkingen mogelijk zijn. Het

streven is de onderzoeksprojecten de komende jaren met een multidisciplinair team van onderzoekers uit te voeren.

Doorloop door de strafrechtsketen

Een eerste project dat we gaan uitvoeren betreft een analyse van de doorloop van individuen door de hele strafrechtsketen in Nederland. We zullen vragen beantwoorden als: Hoeveel verdachten stromen in, en hoeveel doorlopen de hele strafrechtsketen? Welke verschillende stappen doorlopen verdachten, en hoe lang duurt elk van deze stappen?²⁷ Hoe lang zitten mensen vast in detentie? Op wat voor regimes zitten ze? Hoe vaak worden ze overgeplaatst? En: Welke interventies krijgen ze aangeboden, beginnen ze mee en voltooiën ze succesvol? Hierbij zal gebruik gemaakt worden van de vele officiële registratiegegevens die over individuele verdachten voorhanden zijn bij het Ministerie van Justitie en het Centraal Bureau voor de Statistiek.²⁸ In het project beogen we ook te verklaren waarom de doorloop door de strafrechtsketen varieert tussen verdachten. We zullen daarbij kijken naar de invloed van persoonskenmerken van de verdachte, kenmerken van de strafzaak, en naar kenmerken van de strafrechtelijke context. Dit project zal hierdoor inzicht geven in de bewuste en onbewuste selectiemechanismen in de huidige praktijk van de strafrechtspleging.

Randomized trials naar effectiviteit van interventies en straffen

Een tweede project dat we willen gaan verrichten omvat diverse gerandomiseerde experimenten naar de consequenties van specifieke straffen, maatregelen en interventies. We zullen daarbij in gecontroleerde experimenten bij controlegroepen van veroordeelden een deel van de straf achterwege laten. In de medische wetenschap zijn dergelijke gerandomiseerde experimenten met placebo's *standard practice*. In de criminologie staat dergelijk onderzoek helaas nog in de kinderschoenen. Een belangrijke reden hiervoor is dat de rechterlijke macht en het Ministerie van Veiligheid en Justitie in ons land zeer terughoudend zijn met het geven van medewerking aan dergelijke vormen van onderzoek. Maar voor

een goede ontwikkeling van kennis op dit onderzoeksterrein en een adequate ‘*evidence based*’ strafrechtspleging zijn dergelijke typen experimenten onmisbaar.

Het project Fly on the wall of Criminal Justice

Een derde onderzoeksproject dat we willen gaan doen is een observatieonderzoek naar de wijze waarop diverse actoren in de strafrechtsketen hun beslissingen nemen en met welke zaken zij rekening houden. Dergelijke observaties bieden inzichten in beslissingen in de echte wereld die nooit te verkrijgen zijn met vignetonderzoeken en/of interviews achteraf of analyse van geregistreerde gegevens. Dergelijke ‘*fly on the wall*’ methoden zullen we toepassen bij studies naar beslissingen van: (a) rechter-commissarissen, wanneer zij beslissen over het bevelen, verlengen of schorsen van voorlopige hechtenis, (b) officieren van justitie, wanneer zij besluiten over strafvervolgning en de strafeisen, (c) strafrechters, wanneer zij de straftoematingsbeslissingen nemen,²⁹ (d) selectiefunctionarissen, wanneer zij beslissen over plaatsing en overplaatsing van gedetineerden, de invulling van sanctiedifferentiatie en toepassing van interventie programma’s, en (e) reclasseringsmedewerkers, wanneer zij beslissen over de invulling van werk- of leerstraffen.

Het Prison Project

Het vierde project waar we de komende jaren aan zullen werken is het Prison Project. Dit project, dat ik bij mijn eerdere oratie nog slechts als vage droom zag, is inmiddels al enige jaren *work in progress*. Samen met vele anderen hebben Anja Dirkwager en ik (als projectleiders) een grootschalig panelonderzoek opgezet waarin we bijna 2.000 personen, hun partners en hun kinderen een aantal jaren volgen. Deze personen zijn diverse malen ondervraagd over hun leven voor, tijdens en na detentie. Ook zijn registratiegegevens over de toemeting en uitvoering van de straf verzameld. We kijken in dit project specifiek naar de beslissingen bij de toemeting en uitvoering van gevangenisstraf en de consequentie ervan voor de gedetineerden en hun familieleden. De vele gedetailleerde gegevens

van dit project bieden unieke mogelijkheden de oplegging, uitvoering en effecten van gevangenisstraf te bestuderen. De resultaten van dit onderzoek zullen ongetwijfeld aanbevelingen opleveren voor een betere strafrechtspleging.

Strafrechtspleging bij dodelijk geweld

Het laatste project dat ik wil noemen is een onderzoek naar de strafrechtspleging bij strafzaken bij dodelijk geweld. De afgelopen jaren heb ik - samen met anderen - een Moord en Doodslag Monitor opgezet. In deze monitor zijn vele gegevens verzameld over alle zaken, slachtoffers en verdachten van moord en doodslag in ons land van de afgelopen twintig jaar. In de monitor zijn ook gegevens beschikbaar over de strafrechtelijke procedures en de opgelegde straffen in deze ruim 4.000 strafzaken. De komende jaren zullen we de informatie *updaten*, verdiepen en verrijken. We zullen de komende jaren ook de oplegging, uitvoering en effecten van de straffen verder bestuderen, en aanbevelingen doen voor de strafrechtspleging bij dodelijk geweld.³⁰

15

Afsluiting

Ter afsluiting: Ik heb vandaag het belang van een *evidence based* strafrechtspleging aangegeven, en het nut en de noodzaak van een gedegen wetenschappelijk onderzoeksprogramma naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen duidelijk gemaakt. De komende jaren zal ik me graag inzetten om hier in Leiden bij het Instituut Strafrecht en Criminologie een dergelijk onderzoeksprogramma uit te voeren, en het criminologische en empirisch strafrechtelijke onderzoek verder te stimuleren en integreren.

Dankwoord

Gekomen aan het eind van mijn oratie, wil ik graag een aantal instellingen en personen bedanken.

Ik dank het College van Bestuur van de Universiteit Leiden, het bestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en van het Instituut voor Strafrecht en Criminologie voor mijn

benoeming als hoogleraar Criminologie en het in mij gestelde vertrouwen. Ik hoop dat mijn aanstelling zal bijdragen aan meer en beter onderzoek en onderwijs in de criminologie binnen deze universiteit en faculteit en zal leiden tot nauwe samenwerking op het terrein van de criminologie met diverse instellingen en faculteiten binnen en buiten deze universiteit. *Beste collega's van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid*, we prijzen ons als afdeling Criminologie zeer gelukkig met een faculteitsbestuur, onderwijsbestuur en onderzoeksbestuur dat onze afdeling in al haar ambities steunt, faciliteert en waardeert. We zijn zeer dankbaar voor alle bestuurlijke hulp en prima ondersteuning van de 4^{de}. Daarnaast zijn we blij met de vele wijzen waarop we op prettige en succesvolle wijze samenwerken met andere afdelingen binnen onze faculteit.

Beste collega's van het Instituut Strafrecht en Criminologie, graag wil ik jullie bedanken voor de hartelijke ontvangst - nu alweer drie jaar geleden - de bereidheid mee te werken aan vele veranderingen, en de altijd prettige persoonlijke verhoudingen. Ik ben jullie daar zeer erkentelijk voor. Met name dank ik Joan de Wijkerslooth en Erwin Muller in hun rol als Wetenschappelijk Directeur van het Instituut voor hun vertrouwen en ondersteuning bij het vormgeven van de afdeling Criminologie. Tineke Cleiren en Jan Crijsns dank ik voor de goede samenwerking binnen het Instituut en het facultaire onderzoeksprogramma *Criminal Justice*.

Beste collega's van de Afdeling Criminologie, onze afdeling is de afgelopen jaren fors gegroeid. Vele nieuwe medewerkers zijn gekomen, waardoor het intellectuele en sociale klimaat op de gang flink is veranderd. De afdeling omvat een groep van hoogstaande en succesvolle wetenschappelijke docenten en onderzoekers met een zeer prettige werksfeer. Het is een plezier om met jullie samen te werken en onze ferme ambities na te streven in het onderwijs en het onderzoek. Natasja van der Schee, Reino Rustige en Simone Matheus dank ik voor hun management-, onderwijs- en secretariële ondersteuning.

Beste Dagelijks Bestuur Criminologie, beste Erwin, Jan, Joanne, Johan, Natasja en Simone, de afgelopen jaren hebben we samen op voortvarende wijze sturing gegeven aan onze afdeling. Het is een genoegen dat we dit altijd in een informele en open sfeer doen. Ik dank jullie daar van harte voor.

Beste Joanne, ik prijs me gelukkig met jou als collega fulltime hoogleraar Criminologie. Je inzet voor de organisatie van de afdeling en opleiding Criminologie is onnavolgbaar. Het is een plezier samen eensgezind en eenstemmig inhoudelijk en bestuurlijk richting en leiding te geven aan onze afdeling.

Beste collega's van het Prison Project, dankzij jullie is dit samenwerkingsproject van het NSCR, de Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden, uitgegroeid tot een onderzoeksproject naar bijna 2.000 gedetineerden wiens leven we over een periode van ruim drie jaar zeer intensief in kaart brengen en verklaren. Anja Dirkzwager en ik - als initiators en projectleiders van het Prison Project - hadden hiervan alleen maar durven dromen toen we in 2007 de plannen voor dit grootschalig longitudinale project bedachten. Peter van der Laan, Joni Reef, Anouk Bosma, Veroni Eichelsheim en Hanneke Palmén wil ik met naam danken voor hun onmisbare coördinerende bijdragen aan het project.

Beste huidige promovendi, beste Anke, Anouk, Ellen, Hilde, Karin, Ruben, Soenita en Susanne,

De samenwerking met jullie is een zeer grote stimulans in mijn werk. Ik verheug me op de verdere samenwerking en zie uit naar vele mooie publicaties en dissertaties.

Lieve Anja, naast *partners in crime* als projectleiders van het Prison Project zijn we ook *partners in life*. Jouw liefde, steun en inzichten zijn belangrijk voor mijn psychosociale welzijn - wat dat dan ook zijn mag ☺. Ik ben je daar zeer dankbaar voor.

Noten

- 1 Ik dank Anja Dirkzwager, Erwin Muller, Hilde Wermink, Jan Crijns, Jan de Keijser, Joanne van der Leun, Johan van Wilsem en Tineke Cleiren voor hun goede suggesties bij eerdere versies van deze oratietekst. Natasja van der Schee en Marieke Meesters dank ik voor de ondersteuning van de organisatie van de oratieplechtigheid.
- 2 Onder strafrechtspleging wordt verstaan het geheel van rechtshandelingen door het openbaar ministerie en de rechterlijke macht met betrekking tot strafzaken.
- 3 Nieuwbeerta 2007a.
- 4 Apel e.a. 2010, Blokland e.a. 2007, Dirkzwager e.a. 2012, Nieuwbeerta e.a. 2009, Snodgrass 2011, Wermink e.a. 2013, Wermink e.a. 2010.
- 5 Baaij e.a. 2012, Johnson e.a. 2010, Nieuwbeerta & Van Wingerden 2006, Vries e.a. 2010, Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010.
- 6 Beijersbergen e.a. 2012, Cuyper e.a. 2012, Dirkzwager e.a. 2009a, Dirkzwager 2009b, De Goede e.a. 2012, Nieuwbeerta 2007a, 2007b, Ramakers e.a. 2012.
- 7 Zie voor meer informatie over het instituut Strafrecht en Criminologie: <http://www.law.leidenuniv.nl/org/strafrechtencriminologie>.
- 8 Zie ook de uitgebreide beschrijving van het onderzoeksprogramma “Criminal Justice, Legitimacy, Accountability, and Effectivity” op: <http://www.law.leidenuniv.nl/org/strafrechtencriminologie/onderzoek/onderzoek/criminaljustice.html>.
- 9 Hazewinkel-Suringa 1953.
- 10 Zie ook: Kolthoff 2011, p.14.
- 11 Zie ook: Van Dijk e.a. 2011, p. 229.
- 12 Alle cijfers in deze paragraaf zijn afkomstig van Kalidien e.a. 2011.
- 13 N.B. In deze oratie zal ik geen expliciet onderscheid maken tussen straffen en maatregelen, maar steeds simpelweg spreken van straffen.
- 14 De hier gepresenteerde kosten zijn geschat door Nauta e.a. 2011. Uiteraard heeft de overheid ook inkomsten uit veiligheidszorg, bijvoorbeeld door het innen van boetes, maar de totale inkomsten bedragen in totaal niet meer dan zo'n 0,8 miljard.
- 15 Hierin zijn ook kosten voor vervolging meegenomen.
- 16 De Keijser 2000.
- 17 Dirkzwager e.a. 2009a, 2009b.
- 18 Zie bijv. Regeerakkoord VVD-CDA 2010.
- 19 Apel e.a. 2010, Blokland e.a. 2007, Dirkzwager e.a. 2012, Nieuwbeerta e.a. 2009.
- 20 Schoep 2008, Schuyt 2009, Ulmer 2012, Wingerden e.a. 2011.
- 21 Boone e.a. 2009, De Keijser 2000.
- 22 Wermink e.a. 2012.
- 23 Dhami e.a. 2007, Edwards & Potter 2004, Hochstetler & DeLisi 2005, Wright 1991.
- 24 Andrews e.a. 1990, Dowden & Andrews 2000, Lipsey e.a. 2007, MacKenzie 2006.
- 25 Pratt e.a. 2008. n.b. Opvallend genoeg is er - voor zover mij bekend - geen publicatie bekend van onderzoek dat gekeken heeft of die inschattingen ook werkelijkheid worden in feitelijke recidive patronen.
- 26 Niet toevallig komen deze vragen overeen met hoofdvragen uit de penologie. Zie: Van Dijk, Junger & Sagel-Grande, 2011, p. 229.
- 27 Een voorbeeld van de problemen die zich voordoen bij dergelijk onderzoek wordt geïllustreerd in Kalidien & Zuiderwijk-van Eijk, 2011, p. 164.
- 28 Recent hebben de Rekenkamer en het WODC een eerste poging ondernomen. Helaas blijkt dat de koppeling van gegevens van afzonderlijke schakels in de strafrechtsketen lastig is, dat personen tussen wal en schip verdwijnen, en definities verschillen. Zie: Algemene Rekenkamer, 2012 en Zuiderwijk e.a., 2012.
- 29 Zie bijvoorbeeld: Van Duyne & Verwoerd 1985.
- 30 Zie voor eerdere studies over straftoemeting op basis van de Moord en Doodslag Monitor: Baaij e.a. 2012, Johnson e.a. 2010, Nieuwbeerta & Van Wingerden 2006, Vries e.a. 2010, Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010.

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2012). *Prestaties in de strafrechtsketen*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Andrews, D.A., I. Zinger, R.D. Hoge, J. Bonta, P. Gendreau & F.T. Cullen (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28: 369-404.
- Apel, B., A.A.J. Blokland, P. Nieuwebeerta & M. van Schellen (2010). The impact of imprisonment on marriage and divorce: a risk set matching approach. *Journal of Quantitative Criminology*, 26: 269-300.
- Baaij, P., M. Liem & P. Nieuwebeerta (2012). Ex-imprisoned homicide offenders: Once bitten, twice shy? The effect of the length of imprisonment on recidivism for homicide offenders. *Homicide Studies*, 16: 259-279.
- Beijersbergen, K., A.J.E. Dirkzwager, P. van der Laan & P. Nieuwebeerta (2012). Architectuur en beleving van detentie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54: 211-231.
- Blokland, A.A.J. & P. Nieuwebeerta (2007). Selective incapacitation of frequent offenders. Cost and benefits of different scenarios. *Journal of Quantitative Criminology*, 23: 327-353.
- Boone, M., A. Beijer, A.A. Franken & C. Kelk. (2009). *De tenuitvoerlegging van sancties: maatwerk door de rechter?* Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Cuyper, R. de, A. Dirkzwager, B. Volker, P. Nieuwebeerta & P. van der Laan (2012). Het sociale netwerk van gedetineerden voorafgaand aan detentie. Een vergelijking met de Nederlandse bevolking. *Mens en Maatschappij*, 87: 245-271.
- Dhami, M.K., P. Ayton & G. Loewenstein (2007). Adaptation to imprisonment: Indigenous or imported? *Criminal Justice and Behavior*, 34: 1085-1100.
- Dirkzwager, A.J.E., W. Lamet, A.A.J. Blokland, P. van der Laan & P. Nieuwebeerta (2009a). Onbedoelde effecten van gevangenisstraf. *Rechtstreeks*, 1: 6-34.
- Dirkzwager, A.J.E. & Nieuwebeerta, P. & Fiselier, J.P.S. (2009b). Onbedoelde gevolgen van vrijheidstraffen. Een literatuurstudie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51: 21-41.
- Dirkzwager, A.J.E., P. Nieuwebeerta & A.A.J. Blokland (2012). Effects of First-Time Imprisonment on Post-prison Mortality: A 25-Year Follow-Up Study with a Matched Control Group. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 49: 383-419.
- Dowden, C. & D.A. Andrews (2000). Effective correctional treatment and violent reoffending: A meta-analysis. *Canadian Journal of Criminology*, 42: 449-467.
- Duyn, P.C. van & J.R.A. Verwoerd (1985). *Gelet op de persoon van de rechter: een observatieonderzoek naar het strafrechtelijk beslissen in de raadkamer*. Den Haag: WODC/Staatsuitgeverij.
- Edwards, W.T. & R.H. Potter. (2004). Psychological distress, prisoner characteristics, and system experience in a prison population. *Journal of Correctional Health Care*, 10(2): 129.
- Goede, S De, T. van der Lippe, A. Dirkzwager, J. Reef (2012). Gelijkenis tussen gedetineerden en hun partners. *Tijdschrift voor Sociologie* (in print).
- Hazewinkel-Suringa D. (1953) Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht. Alphen aan de Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink.
- Hochstetler, A. & M. DeLisi (2005). Importation, deprivation, and varieties of serving time: An integrated, lifestyle-exposure model of prison offending. *Journal of Criminal Justice*, 33: 257-266.
- Johnson, B., S. van Wingerden & P. Nieuwebeerta (2010). Sentencing of homicide offenders in the Netherlands. *Criminology*, 48: 981-1018.
- Kalidien, S.N. & A.M.G. Zuiderwijk-van Eijk (2011). Tenuitvoerlegging van sancties. In: S.N. Kalidien, N.E. de Heer-de Lange & M.M. van Rosmalen. *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2010*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Keijser, J.W., de (2000). *Punishment and Purpose. From moral theory to punishment in action*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Kolthoff, E. (2011). *Basisboek criminologie*. Den Haag: Boom Lemma.

- Lipsey, M.W. & F.T. Cullen (2007). The effectiveness of correctional rehabilitation: A review of systematic reviews. *Annual Review of Law and Social Sciences*, 3: 297-320.
- MacKenzie, D.L. (2006). *What Works in Corrections? Reducing the Criminal Activities of Offenders and Delinquents*. Cambridge, UK: Cambridge Press.
- Nauta, B., D.E.G. Moolenaar & F.P. van Tulder (2011). Hoofdstuk 10. Kosten van Criminaliteit. In: S.N. Kalidien, N.E. de Heer-de Lange & M.M. van Rosmalen. *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2010*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Nieuwbeerta, P. & Wingerden, S. van (2006). Geëiste en opgelegde sancties bij moord en doodslag, 1993-2004. *Trema*, 29(7): 280-285.
- Nieuwbeerta, P. (2007a). *Gevangenisstraf, Levenslopen en Criminele Carrières (Oratie)*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Nieuwbeerta, P. (2007b). *Intended and Unintended Consequences*. VICI Research proposal. Leiden: NSCR/ Universiteit Leiden.
- Nieuwbeerta, P., A.A.J. Blokland & D. Nagin (2009). The relationship between first imprisonment and criminal career development: a matched samples comparison. *Journal of Quantitative Criminology*, 25: 227-257.
- Pratt, T.C., F.T. Cullen, K.R. Blevins, L.E. Daigle & T.D. Madensen (2008). The empirical status of deterrence theory: A meta-analysis. In: F.T. Cullen, J. Wright & K.R. Belvins (eds). *Tacking Stock. The status of criminological theory*, Chapter 13. New Jersey: Transaction Publishers.
- Ramakers, A, J. van Wilsem, A.J.E. Dirkzwager & P. Nieuwbeerta (2012). Het arbeidsverleden van gedetineerden voorafgaand aan detentie. Een vergelijking tussen gedetineerden en de algemene bevolking. *Mens en Maatschappij*, 87: 272-301.
- Schoep, G.K. (2008). *Straftoemingsrecht en strafvorming*. Deventer: Kluwer
- Schuyt, P.M. (2009). *Verantwoorde straftoemeting*. Deventer: Kluwer.
- Snodgrass, G.M., A.A.J. Blokland, A. Haviland, P. Nieuwbeerta & D.S. Nagin (2011). Does the time cause the crime? An examination of the relationship between time served and reoffending in the Netherlands. *Criminology*, 49: 1149-1194.
- Ulmer J.T. (2012). Recent Developments and New Directions in Sentencing Research. *Justice Quarterly*, 29: 1-40.
- Van Dijk, Junger & Sagel-Grande (2011). *Actuele Criminologie*. Den Haag: SDU uitgevers.
- Vries, A., M. Liem. & P. Nieuwbeerta (2010). Recidive van minderjarige moordenaars. *Mens en Maatschappij*, 85: 213 - 240.
- VVD & CDA (2010). *Vrijheid en Verantwoordelijkheid*. Regeerakkoord VVD-CDA (2010) Den Haag: Rijksoverheid.
- Wermink, H.T., J.W. Keijser, J.W. de & P.M. Schuyt (2012) Verschillen in straftoemeting in soortgelijke zaken: Een kwantitatief onderzoek naar de rol van specifieke kenmerken van de dader. *Nederlands Juristenblad* 11: 726-733.
- Wermink, H., A. Blokland, P. Nieuwbeerta, D. Nagin & N. Tollenaar (2010). Comparing the effects of community service and short-term imprisonment on recidivism: a matched samples approach. *Journal of Experimental Criminology*, 6: 325-349.
- Wermink, H., A.A.J. Blokland, R. Apel & P. Nieuwbeerta (2013). Incapacitation effects in The Netherlands. *Journal of Quantitative Criminology* (in print).
- Wingerden, S.G.C. van & P. Nieuwbeerta (2010). Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken. *Trema Straftoemingsbulletin*, 33: 11-21.
- Wingerden, S.G.C., van, L.M. Moerings & J.A. van Wilsem (2011). *Recidiverisico en straftoemeting*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Wright, K.N. (1991). A study of individual environmental and interactive effects in explaining adjustment to prison. *Justice Quarterly*, 8: 217-241.

Zuiderwijk, A.M.G., B. Cramer, E.C. Leertouwer, M.
Temurhan & A.L.J. Busker (2012). *Doorlooptijden in de
strafrechtsketen*. Den Haag: WODC.

PROF.DR. P. NIEUWBEERTA



- 2011 Lid Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie
- 2009 Hoogleraar Criminologie, Voorzitter Afdeling Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden
- 2009 VICI Vernieuwingsimpuls subsidie
- 2006 Bijzonder Hoogleraar Sociologie, Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht
- 2000 Senior Onderzoeker, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR)
- 1998 KNAW - Akademie-Fellow, Afdeling Sociologie, Universiteit Utrecht
- 1997 KNAW - Akademie beurs
- 1996 Universitair Docent, Afdeling Sociologie, Universiteit Utrecht
- 1995 Postdoc onderzoeker, Afdeling Sociologie, Universiteit Utrecht
- 1990 Onderzoeker in Opleiding, Afdeling Sociologie, Radboud Universiteit Nijmegen

Criminaliteit is een groot maatschappelijk probleem - en straffen worden ingezet als een belangrijk middel om het plegen van criminaliteit te vergelden en te voorkomen. De aard, omvang en impact van straffen opgelegd en uitgevoerd in de strafrechtssystemen in Nederland en andere Europese landen is enorm. Er is veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de strafrechtspleging en in het bijzonder de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Echter, de huidige wetenschappelijke kennis kent tekortkomingen en is gefragmenteerd, zowel in de theoretische inzichten als in de feitelijke empirische kennis. Om de huidige beperkte en fragmentarische kennis op het terrein van strafrechtspleging te verbeteren zal het Instituut Strafrecht en Criminologie een onderzoeksprogramma uitvoeren naar de oplegging, uitvoering en effecten van straffen. Dit onderzoeksprogramma heeft als missie criminologisch en empirisch strafrechtelijk onderzoek te stimuleren en te integreren.

